

Incursiune în psihologia Jungiană

Delia Maria Orțan

Inconștientul colectiv este o parte a psihicului care poate fi deosebită negativ de inconștientul personal prin faptul că el nu-și datorează existența experienței personale și ca urmare nu este un câștig personal. În timp ce inconștientul personal constă esențialmente din conținuturi care au fost cândva conștiente, dar care au dispărut din conștiință, fiind fie uitate, fie refulate, conținuturile inconștientului colectiv nu au fost niciodată conștiente, nefiind deci dobândite individual și își datorează existența exclusiv eredității (Macsinga, 2003).

Inconștientul colectiv nu se formează pe parcursul vieții individului, ci este moștenit. El consta din forme preexistente – arhetipurile – care pot deveni conștiente doar în mod mijlocit și conferă conținuturilor conștiinței o formă bine determinată.

Arhetipurile sunt “structuri psihice identice, comune tuturor”, constituind laolaltă “moștenirea arhaică a umanității.” Jung le-a considerat în esență drept nuclee neuropsihice înăscute, având capacitatea de a iniția, controla și mijloci caracteristicile uzuale de comportament și trăirile tipice tuturor ființelor umane. Întreaga zestre arhetipală a unui individ alcătuiește inconștientul colectiv, a cărui autoritate și forță aparține unui nucleu integrând ansamblul personalității, nucleu pe care Jung l-a numit Sine (Jung, 2003).

Arhetipurile sunt trăite ca emoții sau ca imagini, iar efectul lor este deosebit de vizibil în situații umate tipice și pline de tâlc, cum sunt nașterea și moartea, triumful asupra obstacolelor naturale, stadii de tranziție ale vieții cum sunt pubertatea, marile primejdii sau trăirile care inspiră teama. În aceste împrejurări, o imagine arhetipală care s-ar fi putut contura în peșterile din munți va apărea adesea în visele celui mai modern dintre oameni.

Principalele arhetipuri care afectează gândirea și comportamentul oamenilor, descrise de Jung, sunt persona, umbra, anima și animus.

Jung numește *persona* acel process de civilizare a ființei umane care duce la un compromis între sine și societate și la confecționarea unei măști în spatele căreia trăiesc cei mai mulți oameni. Totodată *persona* semnifică numele dat măștilor purtate odinioară de actorii din antichitate spre a semnifica rolul jucat de ei. Dar nu numai actorii îndeplinesc un rol; un bărbat care se apucă de o afacere sau îmbrățișează o profesie, o femeie care se căsătorește sau optează pentru o cariera, cu toții adoptă într-o anumită măsură caracteristicile așteptate de la ei în poziția pe care și-au ales-o. Astfel că un om de afaceri va încerca să apară (și chiar să fie) puternic și energic, un bărbat care profesează o meserie intelectuală va încerca să pară inteligent, iar un servitor caută să apară corect; o femeie care optează pentru o profesie în ziua de azi nu are nevoie să pară numai inteligentă, ci și bine îmbrăcată, iar unei soții i se cere să fie amfitrioană, mamă, partener de viață și orice altceva cere poziția soțului (Fordham, 1988).

Într-o anumită măsură oamenii își aleg rolul pentru care se simt cei mai potriviți și, în această măsură, persoana este individuală, dar niciodată nu este bărbatul sau femeia în întregime.

Jung numește *umbra* acea latură a ființei umane care se află în inconștientul personal. Umbra este ființa inferioară din noi înșine, aceea care dorește să facă tot ceea ce ne interzicem, care este orice ce noi nu suntem fi. Facem o aluzie la această personalitate străină atunci când, după ce am fost stăpâniți de o emoție sau copleșiți de furie, ne scuzăm spunând “n-am fost eu însumi” sau “realmente nu știu ce mi-a venit” (Macsinga, 2003).

Umbra apare în vise, personificată într-o ființă inferioară sau foarte primitivă, în cineva cu trăsături neplăcute sau în cineva pentru care avem repulsie.

Umbra este inconștientul personal; reprezintă toate acele dorințe și emoții necivilizate care sunt incompatibile cu standardele sociale și idealului nostru de personalitate, tot ceea ce ne rușinează, tot ceea ce nu dorim să cunoaștem despre noi. Umbra este omul natural, adică instinctual (Jung, 2003).

În concepția lui Jung, omul trebuie să găsească o modalitate de a trăi cu latura sa întunecată; de fapt sănătatea sa mentală și fizică depinde adesea de aceasta.

Noțiunile de *anima* și *animus* explică concepția lui Jung după care natura umană este una bisexuală, doar expectațiile sociale fiind diferite de la un sex la altul. Anima reprezintă aspectul

feminin întâlnit în inconștientul masculin, pe când animus este aspectul masculin al inconștientului feminin.

Anima, prin faptul ca este un arhetip al inconștientului colectiv, are atribute care apar și reapar de-a lungul epocilor, ori de câte ori bărbații descriu femeii care sunt importante pentru ei. De la o eră la alta imaginea poate fi ușor modificată sau schimbată, dar unele caracteristici se pare că rămân aproape constante; anima are o calitate dincolo de timp, ea arată adesea tânără, deși în spatele ei există întotdeauna evocarea anilor de experiență. Ea este înțeleaptă, dar nu formidabil de înțeleaptă; e mai degrabă acel “ceva uimitor de semnificativ care ține de ea, o cunoaștere tainică sau o sagacitate latentă”. Adesea este conectată cu pământul sau cu apa sau poate fi înzestrată cu o mare putere. Este, de asemenea, bilaterală sau are două aspecte, unul luminos și celălalt întunecat, corespunzând diferitelor însușiri și tipuri ale femeilor; pe de o parte puritatea, bunătatea, nobila figură ca de zeiță, pe de altă parte prostituata, seducătoarea sau vrăjitoarea. Acest aspect întunecat i se prezintă cel mai probabil atunci când bărbatul și-a reprimat natura sa feminină, când el subestimează însușirile feminine sau tratează femeile cu dispreț și nepăsare. Uneori îi apare feerică și cu caracter de zână care are puterea să îi ademenească pe bărbați de la muncă sau din casele lor, întocmai ca sirenele din vechime sau duplicatele lor moderne. Ea apare pururea în mit și în literatură ca zeiță și ca “femeie fatală”, sau în basme, ca naiadă sau nimfă care îl momește pe bărbat sub apă, unde ea trăiește în așa fel încât el trebuie să o iubească veșnic sau să fie înecat (Fordham, 1988, Jung, 2003).

Puterea irezistibilă a animei se datorează imaginii sale, care este un arhetip al inconștientului colectiv, proiectată pe orice femeie care oferă cel mai mic cârlig de care potretul ei să fie agățat. Jung o consideră sufletul bărbatului, nu suflet în sens creștin, ca esență a personalității și cu atributul imoralității, ci “suflet” așa cum îl concep primitivii, adică o parte a personalității. Spre a evita confuzia, așadar, Jung folosește termenul anima în loc de suflet; pe plan psihologic aceasta implică “recunoașterea existenței unui semiconștient psihic complex, care are parțial autonomie funcțională”.

Animus la femeie este duplicatul animei la bărbați. El pare a fi (ca și anima) derivat din trei rădăcini: imaginea colectivă a bărbatului moștenită de femeie; propria ei experiență cu masculinitatea procurată cu bărbații în cursul vieții sale; principiul masculin aflat în ea în stare de latență. Tatăl întruchiează imaginea animusului pentru fată.

În cursul dezvoltării normale, animus se proiectează pe multe figuri bărbătești și, ca urmare a acestei proiecții, femeia ia drept admis faptul că bărbatul este așa cum îl vede ea (adică în chip de animus), fiindu-i aproape imposibil să-l accepte așa cum este el în realitate. Această atitudine poate fi foarte stânjenitoare în relațiile personale, care merg bine atâta timp cât bărbatul se conformează presupunerilor pe care femeia le face în privința lui. Animus poate fi personificat ca figura masculină, de la cea mai primitivă la cea mai spiritualizată, depinzând de stadiul de dezvoltare a femeii. El îi poate apărea chiar în vise sub chipul unui băiat, iar adesea îl aude pur și simplu ca pe o voce (Macsinga, 2003, Jung, 2003).

Animus are o funcție pozitivă; sunt momente în care o femeie are nevoie de curajul și agresivitatea reprezentate de acesta, iar lui îi este util dacă ea este precaută; opiniile produse de el sunt prea generale și, prin urmare, inaplicabile la orice situație particulară, dar dacă femeia încearcă realmente să le înțeleagă în mod critic, atunci poate găsi ceva de valoare în ele. Animus o poate de fapt stimula să caute informativ și o conduce la o activitate orientată spre un scop bine precizat, dacă ea poate învăța să-l cunoască și îi delimitează sfera de acțiune.

Atât animus cât și anima sunt mediatori între spiritul conștient și cel inconștient, iar dacă sunt personificați în fantazări, vise sau viziuni, constituie o ocazie de a înțelege câte ceva din ceea ce până acum a fost inconștient.

C.G. Jung este un psihanalist strălucit, care pune în prim plan valoarea sufletului, iar operele sale oferă cititorului noi drumuri spre esența sa proprie. Operele sale sunt foarte prețioase, dar totodată complexe, nefiind pentru oricine, ci pentru acei cititori care reușesc cu adevărat să îi înțeleagă stilul de a scrie, cât și să accepte conceptele sale. De remarcat este și faptul că el aprofundează într-un mod autentic întreaga ființă, pornind de la stadiul de om simplu, când totul este la fel pentru toată lumea (inconștientul colectiv), ajungând apoi să facă și diferența de sex, de femeie și bărbat (anima și animus).

Bibliografie:

- Jung C.G.(2003). *Opere Complete I Arhetipurile și Inconștientul colectiv*. București: Editura Trei.
- Fordham F.(1988). *Introducere în Psihologia lui C.G. Jung*. București: Editura Iri.
- Macsinga I.(2003), *Psihologia diferențială a personalității*. Timișoara: Editura Mirton.

Despre autor:

Delia Maria Orțan este psihoterapeut în formare în cadrul Asociației de Cercetare, Consiliere și Psihoterapie Integrativă, psiholog, absolventă a facultății de psihologie și sociologie din cadrul Universității de Vest din Timișoara, masterand psihologie clinică și consiliere psihologică